

MİLLİ SARAYLAR

KÜLTÜR-SANAT-TARİH DERGİSİ SAYI: 5 / 2010

TBMM MİLLİ SARAYLAR DAİRE BAŞKANLIĞI YAYINI
İSTANBUL 2010

Sultan II. Abdülhamid'e Hicaz Valisi Ahmed Ratıp Paşa Tarafından Hediye Edilen Bir Çift Fildişi Şamdan İle İlgili Yeni Tespitler

TBMM Genel Sekreterliği Milli Saraylar Daire Başkanlığı'na bağlı saray, köşk ve kasırların objelerinin kültürel envanterlerinin çıkarılması çeşitli açılardan önem taşımaktadır. Bu yöndeki envanter çalışması bir yandan objelerin koruma ve onarımları için gereken tarihsel bilgiyi sunarken diğer yandan da imal edildikleri süreçlerle ilgili malumat vermektedir. Bu özellikli yapılarda bugün hala tüm ihtişamı ile ziyaretçilerinin gözlerini kamaştıran koltuklar, avizeler, aynalar, halı ve perde gibi daha onlarca başlık altında toplanacak binlerce eşyadan hiç biri bir tesadüf sonucu burada değildir. Bu objeler, sanat ve estetik bakımından olduğu kadar, siyasi kimlikleri ile de önem arz ederler. Milli Saraylar'ın objeleri ile ilgili envanter bilgilerini tamamlayıcı her bilgi 19. yüzyıl Osmanlı ve hatta Dünya tarihi ile ilgili mevcut bilgilere belgesel bir katkı sağlayacaktır.

Milli Saraylar objelerinin imal süreçleri, nitelikleri, maliyetleri ve diğer hususiyetleri ile ilgili en önemli veriler, ağırlıklı olarak, arşiv kayıtlarından elde edilebilmektedir. Arşiv belgeleri bazen doğrudan istenen obje ile ilgili bilgileri veririrken bazen de bir obje ile aynı özellikleri taşıyan başka bir objeyle ilgili bilgileri vermekte böylelikle de aynı ya da benzeri türdeki diğer objelerle ilgili en yakın envanter tahminlerinin yapılmasına olanak sağlamaktadır. Örneğin bir Mecidiye Nişanı'nın imal süreci, içerdiği altın ve gümüş miktarı ve toplam maliyeti, aslında benzeri diğer Mecidiye Nişanları'nın envanteri için önemli bilgiler vermektedir.

Bu çerçevede yürütülen araştırma sonuçlarından birine aşağıda yer verilecektir. Dolmabahçe Sarayı'nın gezi güzergahında yer alan ve sarayın simge objelerinden kabul edilen gümüş kaplı fildişinden imal edilmiş şamdanlarla ilgili tespit edilen bir belge mevcut bilgilerimizi doğrulamakla beraber, bu objelerle ilgili bu güne değin bilinmeyen bazı ayrıntıları da ortaya koymaktadır. Fildişinin Somali Emiri tarafından Hicaz Valisi Ahmed Ratıp Paşa'ya hediye edildiği ve vali tarafından İngiltere'de bir kuyumcuya gümüşle kaplattırılarak padişaha hediye edildiği ve bu süreçle ilgili diğer ayrıntılar sözkonusu fildişi şamdanların envanter bilgilerinin tamamlanmasına katkı sağladığı gibi Sultan II. Abdülhamid dönemi Osmanlı-Kuzey Afrika ilişkileri bakımından da önem arzeder.

ماهی همایون مولا سفره لای عظمیو علم بد افق عظمی

عظمت افق عظمی

و بخت ختم شوی این نیز حضرتی اولی جو برقی آید واسطه عظمیو بد تقسیم شد مبد اشعار اینیم برهفت فویشی هبسه از آن طرفه تقسیم اولی
عزت لرده کویش فویش بدی کی جوت اولی بود ایکی تقسیم صومالی بری طرفه صومالی بری اهدا واسطه اشعار بری هبسه درودنه نایره بیک
فویشی اولی بری بره و بخت ختم افق تقسیم شد از آن طرفه صافی ختم اولی بری تقسیمه جاسار تیاره موم و تار باقیم نیز بولده تقسیم
ایک ایچمه یک جوده مدونه بولیم انازه کنی قدره عجزه ایچمه بریکه بریکه بولیم و قاعده سنه اغامدی حجه ایسله اولیک بیکه بریکه
ما سه کوره یک کوزه ده بری قوچ بری صومالی بریکه بریکه بولیم و بولیم بریکه بولیم با بلیت لایق و قوچ بریکه بولیم و دایقه بولیم
و بارش هله لایق بریکه اولی بری فویشی کنی هبسه بریکه و بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه
بعضه ایضامات بریکه ایچمه جوده بیکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه
اسی فویشی اولی بری بریکه قاعده سنه تصور ایچمه ایسله اولیک بریکه فویشی بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه
ما سه کویله و از اولیک بریکه اشعار بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه
بریکه
بروقت ما سه از آن طرفه هبسه فویشی بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه
اولی بری زان عظمیو بریکه اشعار بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه
تقسیم اولی بری بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه
طریق اولی بری بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه
فوقه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه
یکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه
و بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه
و بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه
بیکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه
باید با بلیت - تقسیم اولی بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه
طریق بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه
خکای همایون جانب و بخت عظمیو تقسیم ایچوم خبر که کی ارنا بر فویشی بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه
فوقه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه
عروضه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه
جو بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه
بیکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه
باید بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه بریکه

حکار اولی
نادر اولی
عکلا

Somali Emiri Tarafından Hicaz Valisi Ahmed Ratıb Paşa'ya Hediye Edilen
Fildişi Şamdanların İmal Süreci ve Sultan II. Abdülhamid'e Sunuluşu

BOA. Y.PRK.UM., 70/105.

15 Ca 1322 / 14 Ağustos 1320/27 Ağustos 1904

Hicâz Vilâyeti
Mektûbî Kalemî
Aded

Mâbeyn-i hümayûn-ı mülûkâne şifre kâtibi atûfetlû Âsım Beyefendi hazretlerine

Atûfetlû efendim hazretleri

Velî-ni'met-i bî-minnetimiz şevket-meâb efendimiz hazretlerine olan ubûdiyetimi te'yiden vâsıta-i atûfileriyle takdîm etmek emeliyle iş'âr eylediğim bir çift fildişi, Habeş Kralı tarafından takdîm olunduğu gazetelerde görülen fil dişileri gibi büyük olub bundan iki sene mukaddem Somali Emîri tarafından savb-ı âcizîye ihdâ ve irsâl olunmuş idi hîn-i vürûdunda nâdîde büyük fil dişi olduğu cihetle velî-ni'met-i bî-minnet efendime takdîm edilmesini arzû etdim ise de sâfi hâm olarak takdîmine cesâret edemedim ve te'eddüb etdim ne yolda takdîm etmek için pek çok mü-lâhazada bulunduğum esnâda kendi fikr-i âcizânemce bir şem'dân resmi tasvîr ederek ve kâidesinde ağaçlar içinde arslan ve geyik resimleri olmasını münâsib görerek Londra'da bir kuyumcuya bu tasvîrimi resimle beraber gönderdim ve bu yolda bir şem'dânın yapılışı hiç vukû' bulmadığından ve antika nev'inden ve pâdişâhlara lâıyk bir şey olduğunu kuyumcunun kendi hissi üzerine ve erşid ve kuturluk' nokta-i nazarından kendilerinin mahâreti ziyâde olduğu için hem pazarlık etmek hem de ba'zı îzâhât vermek için Cidde'ye gelmesini taleb eyledi ve geçen sene devren Cidde'ye gelmezden evvel talebi üzerine geldi resimden ba'zı ta'dîlâtla beraber şem'dânın esâsı fil dişi olduğu için kâidesinde tasvîr edilen arslan ve geyik yerine fil resmi konulsa ve çiçek koymak için mezkûr dişin üzerine evvelce taraf-ı çâkerânemden münâsib görülen vazunun yerine de aşağıya zencîrle uzatılmış sepet şeklinde bir şey yapılırsa daha münâsib olacağını bildirmesi üzerine taraf-ı âcizânemden dahi resmin bu yolda ta'dîli tasvîb olunarak ısmarlandı ve bundan bir ay mukaddem hitâm bulub Cidde'ye geldi hâk-pây-i mu'allâ-yı hümayûn-ı hazreti pâdişâhîye takdîmi için bir vakt-ı münâsib arar iken Habeş Kralı tarafından bir çift-

te fil dişinin takdîmi gazetelerde görülünce savb-ı bendegânemden dahi bir çift fil dişî takdîmi hâlinde makbûl-i şâhâne olub olmayacağı zât-ı atûflerinden isti'lâm olunmuş idi cevâben aldığım telgraf-nâme-i âlîlerinde takdîmi emr u ferman buyurulduğu tebliğ kılınması ve zât-ı âlîlerinin tahkîkâtından başka şevket-me'âb efendimizin takdîmini emr u fermân buyurdıkları anlaşılması üzere hemân Hıdiviyet Kumpanyası'na tevdi'an Der-sa'âdet'de yâverân-ı hazret-i şehriyârîden mahdûm-ı âcizânem Kolağası Mehmed Bey'e gönderildiği gibi fotoğrafı dahi leffen takdîm kılınmış ve burada gümrükde bir dânesine âid üç sandık açılıp diğerine âid üç sandık açılmadığı cihetle İstanbul'dan karışdırılarak belki bir tarafı kırılır deyû gümrükde mu'âyene olunmaması zımnında zât-ı atûflerinden gümrük nezâretine emr istihsâli ve mezkûr altı sandığın arabalarla naklolunmayarak sırik hamallarıyla veyâhûd bir istimbotla doğruca Beşiktaş'a gönderilmesi mûmâileyh mahdûm-ı âcizî Mehmed Bey'e bildirilmiştir vüsûllarında velî-ni'met-i bî-minnet efendimin hoşlarına gidüb gitmediklerinin ve nezd-i âlî-i hazret-i hilâfet-penâhîde makbûle geçüb geçmediklerinin tebşîrini bi'l-hâssa zât-ı sâmillerinden istirhâm ederim zîrâ mezkûr şem'dânlar dünyâda bu yolda hiç yapılmamıştır zannındayım üstünde bulunan gümüşler kâmilin isterlin gümüştür zann-ı âcizâneme göre şevket-me'âb efendimize mahsûs olan salonda bir tırazanın yanlarında veyâ üzerinde vaz' olunur ve orta yerine bir vazo konulur ise pek ziyâde nazar-ı dikkati celb edecek mü-lâhazasıyla hâk-pây-ı hümâyûn-ı cenâb-ı velî-ni'met-i a'zamîye takdîm ediyorum bendeniz gibi ednâ bir kullarının haddim olmayarak takdîm etdiğim böyle bir çift şem'dânın mazhar-ı kabûl-i âlî buyurulduğundan dolayı ne yolda arz-ı teşekkürden âciz olduğumun ve hâk-pây-ı mu'allâ-yı hümâyûn-ı mülûkâneye yüzümü gözümü sürdüğümün dahi arz-ı atabe-i ulyâ kılınmasını hâssaten zât-ı âlîlerinden recâ ve niyâz eder ve bu yolda karîha-i mülûkânedan fil dişî üzerinde yapılacak başka bir resim de fermân buyurulur ise buraca daha büyük fil dişî bulub ve emr u fermân-ı şâhâneleri üzerine yapdırub takdîm eylerim mezkûr şem'dânlarda noksân bir şey var ise o da dişlerin cilâ olunmayub naturel hâlinde kalması ve tamâmıyla beyaz hâline girmemesidir belki fil dişî zannolunmaz ve incelenür deyû az perdâh ile hey'et-i aslîsinde bırakılmışdır şem'dânların arasına ve sepete konulacak sun'î çiçekler pek güzel olmadığından Der-saâdet'de daha güzeli yapdırılacağı cihetle gönderilmemiştir ol bâbda emr ü irâde hazret-i men lehü'l-emrindir

Fî 15 Cemâziye'l-âhir sene 322 ve fî 14 Ağustos sene 320
Hicâz Vâlisi ve Kumandânı Yâver-i Ekrem es-Seyyîd Ahmed Râtib (Paşa)

ÖZET

Somali Emiri tarafından Hicaz Valisi'ne bir çift fildişi şamdan hediye edilmiştir. Vali Ahmed Paşa, kendisine hediye edilen bu fildişi şamdanları saraya, yani padişaha hediye etmek istemiştir. Ancak, saf fildişilerin bu halleri ile padişaha hediye edilmesi yerine süslemesini yaptırarak takdim etmeyi daha uygun görmüştür. Hatta Vali Ahmed Ratıb Paşa, fildişilerin süslemesi için bir de tasarım yapmıştır. Bu tasarımda fildişiler bir şamdan içine yerleştirilmiş ve kaidesine ise ağaçlar içinde arslan ve geyik maketleri düşünülmüştür. Bu tasarımını Londra'da bir kuyumcuya göndermiş; kuyumcu taslak üzerinde bazı değişiklik yaparak teklifini sunmak üzere Cidde'ye gelmiştir. İngiliz kuyumcu, kaideye arslan ve geyik yerine fil modeli ile fildişi üzerinden aşağıya zincirle sarkıtılan bir çiçek sepeti (çiçeklik) konulmasını teklif etmiştir. Vali, kuyumcunun teklifini kabul etmiş ve imali için talimat vermiştir. Hicaz Valisi, Temmuz 1904'de yapımı tamamlanan şamdanı padişah II. Abdülhamid'e hediye etmeden önce Mabeyn-i Hümayun başkıtabeti aracılığı ile izin istemiştir. Padişahın verdiği izin üzerine de Hıdivlik Kumpanyası aracılığı ile İstanbul'a oğlu yaver kolağası Mehmed'e göndermiştir. Vali, saraya yazdığı bu yazıda şamdanların gümüşlerinin sterlin gümüşü olduğunu ve dünyada bir eşinin daha yapılmamış olduğunu da özellikle belirtmektedir.